

Niedyrektywna terapia zabawowa
oparta na
koncepcji Virginii Mae Axline

NIEDYREKTYWNA TERAPIA ZABAWOWA

WPROWADZENIE

Niedyrektywna terapia zabawowa to metoda oparta na koncepcji terapii zabawą, tzw. dowolnej zabawie dziecka. Opracowana została przez V. Axline, uczennicę Carla R. Rogersa (tzw. terapia skoncentrowana na pacjencie), który uznał, że postawa akceptująca i szanująca ucznia, jego uczucia i opinie, ufająca w zdolności rozwoju każdej jednostki spowoduje nawiązanie więzi uczuciowych pomiędzy uczniem a nauczycielem.

Terapia zabawowa wg V. Axline określana jest jako „metoda pomocy dzieciom trudnym w pomaganiu sobie”. **Głównym celem terapii jest nawiązanie kontaktu z dzieckiem. Terapeuta „podąża za dzieckiem” - przyjmuje jego propozycje zabaw i aktywności, naśladuje jego zachowanie.** V. Axline opiera się na założeniu, że zabawa jest naturalnym środowiskiem dziecięcego samo-wyrażenia się. Podkreśla zaspokojenie potrzeby pozytywnego stosunku wobec dziecka, które potrzebuje całkowitej akceptacji siebie – przez siebie i przez innych.

WSKAZANIA PRAKTYCZNE

Terapia prowadzona metodą Axline może odbywać się w różnych miejscach, np. w klasie szkolnej, w niewykorzystanym kącie pokoju. Jednak gdy jest możliwość zagospodarowania jednego pomieszczenia, powinno ono być dźwiękoszczelne, z odpowiednim wyposażeniem (tj. dostęp do wody, podłogi łatwo zmywalne). Zabawki powinny być wytrzymałe, proste w obsłudze i znajdować się na półkach, by dziecko miało możliwość samodzielnego ich wyboru. Postacie lalek powinny reprezentować wszystkich członków rodziny. Po każdym spotkaniu należy uporządkować zabawki, by innym dzieciom nie sugerować ich używania.

Zadaniem terapeuty jest tu obserwacja czynności wykonywanych przez dziecko, obdarzanie dziecka jedynie uwagą niewartościującą. (H. Olechnowicz, 1995), stwarzanie odpowiedniego klimatu, optymalnego z punktu widzenia rozwoju dziecka. Prowadzący terapię powinien być punktualny, nie powinien odwoływać spotkań. Jeżeli będzie musiał to zrobić powinien wcześniej poinformować dziecko o ewentualnych zmianach. Ponadto nie powinien emocjonalnie się angażować, by mieć możliwość udzielania prawdziwej pomocy. Zasadniczą cechą oddziaływań terapeutycznych, opartych na dowolnej zabawie dziecka, jest ich niedyrektywność. Według autorki nieukierunkowana terapia zabawowa pozwala na możliwości rozwoju w bardziej odpowiednich warunkach.

Nie czując się oceniane, dziecko w czasie zabawy może „być sobą”, ujawnia swoje uczucia, uczy się je kontrolować lub pozbywa się ich. Dostrzega możliwość samorealizacji i zaczyna dążyć do niezależności.

ZASADY PROWADZENIA TERAPII

V. Axline sformułowała 8 podstawowych zasad pracy z dzieckiem. Szczegółowe zasady postępowania w tej metodzie to:

1. "Ustanowienie porozumienia" - nawiązanie kontaktu z dzieckiem, wytworzenie przez terapeutę przyjacielskich stosunków z dzieckiem.

2. Całkowite akceptowanie dziecka. Terapeuta akceptuje dziecko takie, jakie ono jest. Wyraża się to w przestrzeganiu następujących reguł:

- "Podążania za dzieckiem", polegającego na podchwytywaniu przez terapeutę zabaw spontanicznie podejmowanych przez dziecko.

- Akceptacji: "odmowy" dziecka na propozycje zabaw kierowane przez terapeutę

3. Wytwarzanie atmosfery swobody. Terapeuta nie krępuje spontanicznej aktywności dziecka, dosłownie pozwala na wszystko swoim zachowaniem, mimiką, tonem głosu, itp. Aby nie hamować aktywności dziecka nie może zachęcać go, chwalić i okazywać mu aprobaty.

4. Rozpoznawanie i odzwierciedlanie uczuć dziecka. Terapeuta rozpoznaje uczucia dziecka i odzwierciedla je tak, aby dziecko zrozumiało swoje zachowanie.

5. Szanowanie dziecka. Terapeuta pozostawia mu swobodę wyboru zabaw, nie wykonuje też za dziecko żadnych czynności. To dziecko ponosi odpowiedzialność za dokonywane wybory i zmiany swego zachowania.

6. Dziecko kieruje samodzielnie zabawą. Terapeuta nie zadaje pytań, nie kieruje czynnościami ani rozmową z dzieckiem.

7. Nieprzyspieszanie terapii. Należy dziecku dać tyle czasu, ile jest mu potrzebne.

8. Wprowadzanie ograniczeń. Dziecku nie wolno niczego niszczyć, atakować innych osób, dzieci oraz nie wolno narażać dziecka na niebezpieczeństwa. Granice swobody dziecka wyznaczone są przez: zasadę zapewnienia mu bezpieczeństwa, zasadę niedopuszczania do wyrządzenia krzywdy innym ludziom (T.Kaczmarek, 1983).

Stosowanie tych zasad pozwala na rozwijanie aktywności własnej dziecka. Niedyrektywna terapia zabawowa mobilizuje do samodzielnego podejmowania decyzji, pokonywania trudności, a tym samym sprawia, że rozwój emocjonalny dziecka przebiega harmonijnie.

PODSUMOWANIE

W Polsce terapię niedyrektywną, również w pracy z dziećmi autystycznymi, wprowadzały: Olechnowicz (1983), Kościelska, Czownicka oraz Grodzka (1984). Zdaniem Olechnowicz bombardowanie dziecka wieloma bodźcami może spowodować wycofanie się go z kontaktów, wśród których najważniejszy jest kontakt wzrokowy, nawiązywany poprzez naśladowanie przez terapeutę ruchów dziecka. Terapia niedyrektywna obniża u dziecka poziom lęku - środowisko staje mu się znajome, łatwe do kontrolowania.

Koncepcja terapeutyczna V. Axline jest metodą kontrowersyjną. W terapii tej nie trzeba stawiać diagnozy, gdyż jak tłumaczy autorka, terapeuta nie leczy, a jedynie stwarza warunki do rozwiązywania przez dziecko swoich problemów. Akceptuje je bezwarunkowo, umożliwiając mu samodecydowanie o sobie. Dzięki niej w sposób bezlękowy zmierza się do „wypowiedzenia” dziecka. Niedyrektywna postawa wychowawcy oznacza przede wszystkim nienarzucanie uczniowi wzorów osobowych czy zachowań do naśladowania, programów, czynności - nawet drogą perswazji czy ich bezpośredniego komunikowania. Jeśli dziecko ma się z czymś identyfikować czy coś lub kogoś naśladować, to tylko wówczas, kiedy samo dokonuje takich wyborów, przetwarzając owe wzory we własnym doświadczeniu, asymilując je pośrednio z otoczenia czy środowiska wychowawczego. U podstaw przyjętego sposobu rozumienia rozwoju osoby dziecka leży założenie przejęte z psychologii humanistycznej - że osobowość "staje się", a nie "jest".

Terapeuta jest partnerem dziecka, który chce się włączyć w świat przeżyć dziecka poprzez przyjęcie postawy ucznia, nie nauczyciela.

Niedyrektywna terapia zabawowa V. M. Axline jest dobrym początkiem do rozpoczęcia terapii z małym dzieckiem z autyzmem. Zdobyć jego zaufania, dowolność wyboru przez samo dziecko pozwala terapeutę dobrze je poznać. Wielu terapeutów relacjonuje, iż często pierwszy moment nawiązania kontaktu wzrokowego z dzieckiem autystycznym, poczucie, że jest się zauważonym przez dziecko, następują w sytuacji naśladowania zachowań dziecka. Imitując różne formy aktywności dziecka, można je później stopniowo zmieniać, uważając, aby nie zerwać tego bezsłownego dialogu. Dzieci autystyczne, bawiąc się w ten swoisty sposób z terapeutą, są zazwyczaj bardzo zadowolone i okazują wyraziście swoje pozytywne emocje.

Terapia niedyrektywna jest metodą różnie ocenianą, zarówno przez rodziców, jak i profesjonalistów. Dużo kontrowersji wzbudza fakt bezwzględnej swobody wobec dziecka.

Pomimo, że jest to terapia poprzez swobodną zabawę, koncepcja wprowadza ograniczenia, które stanowią ważny element w pracy z dziećmi autystycznymi. Ograniczenia te dotyczą między innymi czasu spotkań, który jest ściśle określony i przestrzegany, oraz wyrażania uczuć. Dzieci mogą wyrażać uczucia jedynie w zabawie zabawkami. Jednak zdaniem autorki, gdy dziecko już zachowa się agresywnie, niewłaściwie, to terapeuta niełamając żadnej z zasad terapii, odzwierciedla stan psychiczny dziecka, uczucia, które go do tego skłoniły (np. „...ważne było dla ciebie rzucić ten klocek mimo wszystko...”) oraz musi zachować się tak, by nie wytworzyć w nim poczucia winy. Moim zdaniem każde dziecko, w tym i autystyczne, powinno wiedzieć co może, jak powinno się zachować i nauczyć się wyrażać swoje uczucia w innej, akceptowanej społecznie formie.

Podsumowując rozważania dotyczące terapii niedyrektywnej stwierdzam, iż metoda ta wydaje się odgrywać szczególną rolę w początkowym okresie terapii dzieci z autyzmem (sesje terapeutyczne można wprowadzać ok. od 3 roku życia). Nienarzucające się podążanie za dzieckiem i naśladowanie jego zachowań ułatwia terapeutcie nawiązanie kontaktu z wychowankiem, z którym spotyka się od niedawna. Dzięki tej terapii dziecko ma możliwość „wglądu w samego siebie”, uczy się odczytywać sygnały płynące z wewnątrz organizmu. W dalszej części terapii należałoby ukierunkować zachowanie dziecka poprzez pokazanie mu drogi właściwego postępowania w środowisku, z którym spotyka się na co dzień. W terapii zwłaszcza z nieco starszymi dziećmi (uważam, że już u 6 – 7-latkami, gdyż autorka sugeruje do 12 r. ż) dobrze byłoby zwracać ich uwagę na pewne wzorce zachowania akceptowane społecznie, poznawanie rzeczywistości i środowiska społecznego w nieco już innej formie niż sama zabawa.

Praca metodą axlin'owską daje terapeutcie wskazówki, co może być przyczyną danego zachowania się dziecka autystycznego, jest punktem wyjściowym pracy terapeutycznej i może być drogowskazem, co do wyboru i zastosowania innych metod pracy. Natomiast sam terapeuta podejmując współpracę z rodzicami, może ukierunkowywać ich poczynania w wychowywaniu dziecka w domu.

Często bywa tak, że określona grupa dzieci z autyzmem nie jest w stanie samodzielnie wykazać jakichkolwiek przejawów inicjatywy z własnej strony bądź ich zachowanie jest niepożądane społecznie. Dlatego też podążając za dzieckiem trzeba jednocześnie zwracać uwagę na to, w jakim jest wieku, co jest w stanie osiągnąć samodzielnie (jakie posiada umiejętności), oraz pomóc mu poprzez zakomunikowanie własnego punktu widzenia postrzegania otaczającego go świata.

Aby trafnie ocenić wybraną metodę pracy z dzieckiem autystycznym przed zastosowaniem terapii, należy dobrze poznać cel metody oraz zasady pracy. Ważne są także warunki lokalowe, pomoce, a przede wszystkim indywidualne predyspozycje prowadzącego i podopiecznego.

Bibliografia:

1. Barbara Bokus „Niedyrektywna terapia zabawowa V. M. Axline”, Psychologia Wychowawcza, 1979 nr 5
2. Lucyna Bobkowicz – Lewartowska: „Autyzm dziecięcy” Zagadnienia diagnozy i terapii, Kraków 2005
3. Informacje zawarte na stronach internetowych.

opracowała: Dorota Puczyńska